

De Bosmeijster Sassenkamp

Ruzie in de 17de eeuw
om een heideveld in Bennekom

Mathilde Maijer
Geert Nijland
Erwin Brinkhuis

Bennekom, Renkum, Wageningen

2023

Copyright © Mathilde Maijer

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden gereproduceerd of verzonden in enigerlei vorm of via enig medium, elektronisch of mechanisch, inclusief fotokopiëren, het maken van opnamen, of door elke informatiedrager en opvraagbaar systeem, zonder schriftelijke toestemming van de schrijvers.

Eerste druk 2023

ISBN: 9789464806304

Uitgegeven in eigen beheer

Wageningen

www.landschaplopen.com

www.gonijland.wordpress.com

Trefwoorden: 17de eeuw, heideveld, Hof van Gelderland, landbouw, landrecht, Bennekom, transcriptie archiefstuk

Inhoud

1	Terug in de tijd	7
	1832 Kadaster	7
	1649 Nicolaes van Geelkercken	9
	1570 Thomas Witteroos	10
2	1624-1626 Het ontstaan van het zuiderveld	11
	Daniel 't Zas	11
	1624 Het verzoek van Daniel 't Zas	12
	1624 De afhandeling door de Schout van Ede	16
	1625 Uitspraak	17
3	Van wie was het veld daarvoor?	19
	Regalia	19
	Een Middeleeuws bos	19
	1543 tot 1795 Beheer door de Rekenkamer	20
	De bosmeester	23
	17 ^{de} eeuw: Verkoop van domeingronden	23
4	Hoe zag het veld eruit in 1600?	25
	Landschap	25
	Geologie	25
	Geomorfologie	25
	Bodem	25
	Flora	26
	Kaal heideveld	26
	Associatie van struikhei en stekelbrem	27

Subassociatie Struikhei.....	30
Een vegetatielijst uit 1600.....	30
Historische rompgemeenschap van struikheide en heideklauwtjesmos.....	33
Fauna.....	34
Wegen in 1600.....	36
De weg naar Hartten.....	36
Molenweg.....	37
Strooiweg.....	37
Algemeer - Bornweg.....	37
De weg naar Arnhem.....	38
Laeckweg.....	38
Selterskampweg en Diedenweg.....	39
Veldnamen in de processtukken.....	39
Wat is er nog te zien uit 1600?.....	41
5 Wat deden Bennekommers op dat veld?.....	45
Schapen drijven.....	45
Plaggen steken.....	46
Leem, grind en ijzer delven.....	47
Heide maaien en strooisel verzamelen.....	47
6 1632-1636 Proces over het noorderveld.....	48
1632 Tweede verzoek van Daniel 't Zas.....	48
Bezwaarmakers.....	49
1632 - 1636 Het proces.....	54
1632 De aanklacht door Johan Glummer.....	54

Getuigenverklaringen.....	54
Bevestiging van de eerste getuigenverklaringen.....	56
Verbaal van Glummer	57
1632 De verdediging van Daniel ' t Zas	63
Deductie.....	63
Uittreksel uit zijn boekhouding	70
1636 Sententie tweede verzoek.....	71
7 Latere ontwikkelingen.....	74
1666 Daniel 't Zas overlijdt	75
1646 Brant Willemsen	75
1675 Ernst van der Lawijck.....	78
1689 Albert Evertsen	78
1734-1758 Joost Sels en Geurt Buijs.....	80
1771 Noorderveld: Van Wassenaer	82
1794 Echtpaar Prins koopt dit veld.....	83
1800 Johannes Bier koopt 1/3 van Simon Dibbetz	84
1764 Zuiderveld: Henric Buijs en Evert Jacobsen.....	86
1774 Evert Jacobsen koopt de andere helft erbij	87
1805 Evertje van de Grampel koopt een strook	88
1809 Prins koopt een strook.....	90
1832 Kadaster	91
8 Wandelroute.....	94
Termen.....	101
Latijn en verouderd Nederlands.....	101
Maten, munten.....	104

Index.....	105
Stukken	107
Literatuur.....	109
Helpers.....	110
Boeken in deze historische reeks.....	111

1 Terug in de tijd

Mathilde Maijer

Ten oosten van de Selterskampweg in Bennekom, tegen het bos van de Hullenberg aan, liggen twee straten met unieke namen: de Bosmeesterskamp en de Zassenkamp. Die namen hebben hun oorsprong in twee heidevelden. We gaan ze het zuiderveld en het noorderveld noemen. De straten Bosmeesterskamp en Zassenkamp liggen in het zuiderveld. In het noorderveld liggen de Prins Clauslaan en de Prins Willem-Alexanderlaan.

Waar komen de namen vandaan? We gaan terug in de tijd.

*1 De
Zassenkamp.
Foto: Mathilde.*

1832 Kadaster

Op de eerste kadasterkaart na oprichting van het kadaster, 1832, zien we de twee velden onmiskenbaar liggen. Het zuiderveld is een ruitvorm en opgedeeld in lange percelen, en het kleinere

noorderveld is een onopgedeeld trapezium met de lange basis langs de Selterskampweg.

2 De twee velden ten oosten van de Selterskampweg op de kadasterkaart van 1832, gelegd over een hedendaagse topografische kaart. Het zuiderveld is groter dan het noorderveld en bovendien opgedeeld in stroken van verschillende eigenaars. Het noorderveld is in 1832 nog ongedeeld.

We gaan nog verder terug.

1649 Nicolaes van Geelkercken

Nicolaes Van Geelkercken tekent in 1649 een overzichtskaart van de Moft, het grote bos op de stuwwal boven Ede, Bennekom en Wageningen, dat er grotendeels nog net zo ligt.

3 Detail van de kaart van Nicolaes van Geelkercken met de twee velden die samen de Bosmeijster Sassenkamp vormen. NB: noorden rechts. Kaart: Gelders Archief 0012-1408.

Aan de kant van Bennekom, tegen de wildgraaf aan die de grens van de Moft vormt, tekent hij twee vierkanten. Hij noemt dit Bosmeijster Sassenkamp: de kamp van bosmeester 't Zas. Verder tekent hij Bennekom met de kerk, en langs de Moft de wiltgraef – een hoge stevige wal die bos en jachtgebied scheidde van de bewoonde wereld. Deze wildwal was enkele meters hoog met

daarlangs een diepe greppel. De wal was begroeid met ondoordringbaar struikgewas zoals meidoorn en bramen.

Langs deze voormalige wildgraaf loopt nu de Selterskampweg. Tussen de Moft en Bennekom tekent Nicolaes een boerderij, twee schaapskooien en de molen op de Laer. En hij tekent vele wegen waarnaar we verderop gaan kijken.

1570 Thomas Witteroos

4 Detail van de overzichtskaart van De Moft door Thomas Witteroos uit 1570. Van de Bosmeijster Sassenkamp is nog geen spoor te zien. NB: noorden rechts. Kaart: Gelders Archief 1403-0001.

Thomas Witteroos tekent in 1570 de eerste kaart van de Moft. Ook hij tekent Bennekom, de molen op de Laer en schaapskooien. En ook hij begrenst het bos met de wiltgraeff. Maar hij tekent geen Bosmeijster Sassenkamp.

Conclusie: de Bosmeijster Sassenkamp is ontstaan tussen 1570 en 1649 als twee heidevelden van Bosmeester 't Zas.

2 1624-1626 Het ontstaan van het zuiderveld

Mathilde Maijer

Daniel 't Zas was van 1622 tot 1666 Bosmeester voor de Rekenkamer van Gelre. In 1624 verzoekt hij de Rekenkamer of hij een heideveld ten oosten van Bennekom net over de wildgraaf gelegen voor zichzelf mag gebruiken. *Heetlant aengraven*, zoals dat toen heette.

In grote lijnen werd in 1624 een 'aanvraag voor een wijziging van een bestemmingsplan' op dezelfde manier afgehandeld als nu. Iemand dient een verzoek in, daarop kunnen belanghebbenden bezwaar maken, vervolgens buigt een commissie zich over het verzoek en de bezwaren, hoort getuigen, en neemt een besluit.

De Veluwe is in 1624 verdeeld in 10 scholtambten die samen het landdrostambt van de Veluwe vormen. Bennekom hoort tot het scholtambt Ede. De scholt is gemachtigde van de drost en van de rechter. Hij handelt kleinere zaken af zoals volmachten en testamenten. Ook mag hij getuigen verhoren en die doen beëdigen. Dat doet hij met een zegel. Bij deze verhoren van getuigen zijn altijd twee gerichtsliden aanwezig. Dit zijn meestal wat jongere mannen uit gegoede families die willen opklimmen in de hiërarchie van het bestuur.

Daniel 't Zas

't Zas is behoorlijk fanatiek in het najagen van de vergoedingen. Deels is dit verklaarbaar vanwege de tijd: de 80-jarige oorlog tegen Spanje vraagt veel van het bestuur in Arnhem, en lokale strubbelingen zoals illegaal hout hakken of schapen weiden heeft geen prioriteit. Lokaal worden regels wel eens aan de laars gelapt zonder dat iemand handhaaft. Maar in de tijd van 't Zas is het rustiger in de oorlog en wil de rekenkamer de touwtjes strakker

aanhalen. Weg met de anarchie, weg met de lokale schouten die zichzelf als eigenaar van de woeste gronden beschouwen.

Deels is zijn fanatisme om de juiste vergoedingen te krijgen ook verklaarbaar omdat de helft ervan zijn eigen inkomen betreft. Jaarlijks kan hij voor elke kudde een schaap als vergoeding vragen. Per twee kuddes heeft hij er weer een schaap bij, het andere schaap brengt hij naar Arnhem. Na verloop van een paar jaar verzamelt hij zo een behoorlijke kudde. Uiteraard geven schapenboeren hem een zwak dier. Zo'n dier kan 't Zas slecht verkopen dus wij denken dat hij van plan was de schapen vetter te mesten voor verkoop. Om dat te kunnen doen wil hij een eigen heideveld. Bij Arnhem heeft hij bij de Geitenkamp zo'n veld. Bij Bennekom wil hij er ook een.

1624 Het verzoek van Daniel 't Zas

Daniel 't Zas doet zijn verzoek aan het Hof in Arnhem omdat het over domeingrond gaat en uiteindelijk beslist het Hof daarover.

De stukken van dit proces hebben we (nog) niet kunnen vinden maar bij het proces over het tweede verzoek zit een kopie van het eerste verzoek.

Daniel 't Zas verzoekt of hij een heideveld voor zichzelf mag gaan gebruiken. Volgens de wettelijke procedure moet hij dat drie keer achter elkaar met tussenperiodes van veertien dagen in de kerk van Bennekom aankondigen zodat bezwaarmakers zich kunnen melden. Als er geen bezwaren binnenkomen, vindt de Rekenkamer het goed.